

Luottamus, uskollisuus ja haavoittuvuus

Saarinen, Risto (2017). *Oppi luottamuksesta*. Gaudeamus. 208 s.

YHTEISKUNTATUTKIJAT meillä ja muualla ovat viime vuosikymmeninä tuskin kirjoittaneet monestakaan asiasta yhtä paljon kuin luottamuksesta. Brittisosiologin Anthony Giddensin mukaan luottamuksen vastakohta ei ole epäluottamus vaan ontologinen ahdistus ja kauhu. Arvaamattomuus kauhistuttaa.

Risto Saarinen on Helsingin yliopiston ekumeniikan professori ja Suomen Akatemian huippuyksikön Järki ja uskonnollinen hyväksyminen johtaja. Kirjallaan hän liittyy niihin lukuisiin keskustelijoihin, jotka kantavat huolta luottamuksen rapautumisesta. Emme kuitenkaan ole Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlien aikaan vielä aivan hukassa.

Saarisen lähestymistapa on aatehistoriallinen. Hän arvostaa roomalaisfilosofi Ciceroa ja eurooppalaisia valistuksen perintöä. Valistuksen jälkeisen ajan kaksi tärkeää ajattelun virtaa ovat Saarisin mukaan ajatukset autonomiasta ja toisaalta keskinäisestä riippuvuudesta. Edellisen lähteenä on englantilainen ja ranskalainen valistusajattelu, jälkimmäistä edustaa saksalaisfilosofi Georg Wilhelm Friedrich Hegel, ja sen sovellusaloina ovat modernit yhteiskuntatieteet.

Luottamukseen viittaavia käsitteitä käytetään monin tavoin. Englannin *trust* ja *trustworthy* ilmaisevat Saarisin mukaan luottamusta laajasti. *Confidence* ja *confidential*

kuvaavat ihmisten välistä subjektiivista luottamuksellisuutta, kun taas ilmauksia *reliance* ja *reliable* käytetään kuvaamaan mitattavaa ja objektiivista luotettavuutta. Suomen kielen 'luottamus', 'luottamuksellinen' ja 'luotettava' käytätyvät paljolti englannin sanojen tavoin (s. 52).

OMAKSI OTTAMINEN

Monilla antiikin filosofiilla esiintyy käsite omaksi ottamisesta tai omaksumisesta (*οικειωσις*). Staalainen Cicero (106–43 eaa.) kysyy, mikä on elollisen olion ensimmäinen omaksi ottaminen. Jo ennen epikuroilaisten korostaman mielihyvän etsimistä yksilön täytyy suojella itseään, minkä pohjana on jonkinlainen käsitys itsestä psykofyysisenä kokonaisuutena. Kiintymys muihin ja vastuullisuus muista pohjautuu Ciceron mukaan varhaiseen itse kiintymiseen, mikä ei ole yhteisöllisyyden vastakohta.

Italialainen skolastikko Thomas Akvinolainen korosti 1200-luvulla, että avaramielinen ja rohkea ihminen voi olla suopea toisille siksi, että hänellä on hyvä itseluottamus, joka ei romahda satunnaisten pettymysten vuoksi. Omakohtainen luottamus ja toivo antavat voimaa, jonka varassa tulevaisuuteen ei tarvitse suhtautua epäluuloisesti.

MYÖTÄTUNTO JA HAAVOITTUVUUS

Antiikin filosofi Aristoteles (384–322 eaa.) pohtii, kuin nykyaikaisista neurotiedettä tuntien, miksi meitä alkaa haukotuttaa nähdessämme toisen haukottelevan, ja ”miksi on niin, että kun näemme jollakulla haavan tai palovamman, me alamme omassa mielessämme tuntea hänen kärsimystään”. Hän ounastelee, että ihmisluonto on jollain tavoin kaikille yhteinen, mikä tekee mahdolliseksi samastua toisen kärsimykseen.

Myötätunnon lähikäsite on Aristoteleella sääli (*ἔλεος*) eli kärsimys nähdessämme jonkun ilman omaa syytään joutuvan pahuuden tai onnettomuuden kohteeksi, jollainen voisi sattua itsellemekin. Kaiken menettäneet eivät enää voi kokea sääliä, eivät liioin äärimmäisen tyytyväiset, vauraat ja muutenkin onnekkaat, koska he eivät voi kuvitella itselleen mitään onnettomuutta.

KAIKEN MENETTÄNYT EI VOI ENÄÄ LUOTTA MHIINKÄÄN

Risto Saarinen näkee yhteyden luottamukseen: kaiken menettänyt ei voi enää luottaa mihinkään, koska hän ei kykene muutokseen tai riskiin. Rikas ja itsevarma taas on luottamuksen tuolla puolen, koska ei tarvitse rajat ylittävää muutosta. Tarvitaan ikään kuin sopivan suuruista luottamusta itseän ja muihin sekä avoimuutta ja haavoittuvuutta. Haavoittunut voi löytää uusia vahvuuksia juuri haavoittumisensa myötä.

Emme voi hallita elämää emmekä estää kaikkia vastoinkäymisiä, vaan meidän on oltava avoimia myös sille, että elämä kuljettaa ei-toivottuihin suuntiin. Tullaan lähelle ajatusta, jonka psykoanalyttikko Pirkko Siltala on lainannut runoilija Rainer Maria Rilkeltä *Vanhuus*-teoksessaan (Kirjapaja 2013):

”Meiltä kysytään vain rohkeutta: rohkeutta oudoimman, ihmeellisimmän ja selittämättömimmän edessä. Ei pidä säikähtää, jos etemme nousee suuri suru tai jos levottomuus hämmentää meitä. Voimme ajatella, että meille on tapahtumassa jotain, elämä ei ole meitä unohtanut, vaan pitää kädestä eikä päästä putoamaan.”

USKOLLISUUS

Saarinen lainaa ranskalaisfilosofi Alain Badiouta (s. 1937). Tapahtumista (*l'événement*) ja uskollisuutta kuvaamalla Badiou tuo uuden ulottuvuuden luottamukseen ja luotettavuuteen. Niin maailmanhistoria kuin yksittäisen ihmisen elämä saavat merkityksensä perustavista ja käännekohtan tuoneista tapahtumista, tiheistä risteyskohdista.

Uskollisuus tarkoittaa uskollisuutta tapahtumalle. Uskollisuus on mielentila, joka koostaa kaiken tapahtumaan liittyvän aineiston ja järjestää sen yksilön tai joukko liikkeen itseymmärrystä kuvaavalla tavalla.

Badioun kuvaama spontaani uskollisuus lähtee siitä, että vain tapahtuman kokeneet voivat olla sille uskollisia. Dogmaattinen uskollisuus taas on käsitys, että tapahtumalle uskolliset tahot kykenevät tulkitsemaan mitä tahansa alkutapahtuman, esimerkiksi valankumouksen tai ilmestyksen, valossa. Kolmas uskollisuuden laji, geneerinen uskollisuus, on uutta luovaa. Uskollinen ryhmä tai henkilö kehittää uudenlaisen suhteen alkutapahtumaan. Geneerisyys on Badioulle totuuksien etsimisen tapa. Totuuksien etsimisen tapoja on neljänlaisia: tieteellinen, taiteellinen, poliittinen ja rakastava.

Toiseuden ja moninaisuuden kohtaaminen johtaa Saarisen mukaan pohtimaan myös uskollisuutta itselle, ei individualismin vaan muista välittämisen merkityksessä ja laajan yhteisön puolelle asettumisena.

Oppi luottamuksesta rakentuu siten, että aihetta lähestytään ensin yksilölähtöisesti ja sitten sosiaalisesta näkökulmasta. Lopulta huomio siirtyy luottamuksen erityisiin muotoihin, kuten uskontoon, uskollisuuteen, myötätuntoon ja haavoittuvuuteen.

Laajan näkökulmansa, saksankielisen kirjallisuuden tuntemuksensa ja lukijaystävällisen kirjoittamistapansa ansiosta Risto Saarinen tuo tarpeellisen lisän luottamus kirjallisuuteen. Kustantaja hoitaa jälleen osuutensa hyvin. Kirjan kansiratkaisu tosin on erikoinen, kuin Edenin puutarha *Vartiotorin* lehden tyyliin kuvattuna.

JUSSI ONNISMAA
dosentti, tietokirjailija
Werka kehitys Oy